

ANDREI MUREȘANU.
MIT ȘI REALITATE ÎN CULTURA ROMÂNĂ

Valer RUS**

Key words: Andrei Mureșanu, poet, literary myth, Brașov.

Unul dintre cele mai cunoscute personaje ale literaturii române transilvănene de la mijlocul secolului al XIX-lea este Andrei Mureșanu. Identificat cu poezia „Deșteaptă-te, române”, actualul imn de stat al României, poetul a continuat să fie cunoscut și glorificat după moartea sa, fiind prin natura motivului morții sale, ușor oculat de-a lungul timpului, subiect de venerare de către o posteritate impresionată de destinul său tragic.

S-a născut în Bistrița, într-o familie de țărani. Tatăl, Teodor, ținea în arendă, la Bistrița, o moară de argăsit scoarță, care abia asigura existența familiei relativ numeroase: soția și trei copii. A studiat filozofia și teologia la Blaj, a fost profesor la Brașov începând cu 1838. A început să publice poezie în revista “Foaia pentru minte, inimă și literatură”. Poemul său “Un răsunset”, scris la Brașov pe melodia anonimă a unui vechi imn religios (*Din sânul maicii mele*), a devenit imn revoluționar - a fost numit de Nicolae Bălcescu “Marseilleza românilor”. Din 1990, el a devenit imnul României.

În anul 1825 e primit ca elev la Școala normală săsească din Bistrița, iar peste câțiva ani trece la liceul piariștilor, din același oraș, făcându-se remarcat printre elevii cei mai buni. În 1832 vine la Blaj, unde e ajutat de profesorul Nicolae Marin și studiază doi ani filozofia, apoi teologia. Aici îl are coleg de studenție, cu câțiva ani mai mare, pe George Bariț, organizatorul unei echipe teatrale, care dădea spectacole de teatru în limba română. Cu Barițiu leagă o prietenie adâncă, prelungită apoi de-a lungul multor ani la Brașov.

Mediul cultural al Blajului unde, pe lângă spectacolele stângace date de diletanți, un Timotei Cipariu, de pildă, scria versuri (*Egloga*, scrisă la 1832 și reprezentată la un spectacol în anul următor), va înrăuri pe fiul morarului din Bistrița, stimulându-l pe calea lecturii și a scrisului. Când George Bariț părăsește Blajul, preluând conducerea școlii române din Brașov, în anul 1837, se gândește să-l aducă de la Blaj și pe Mureșanu. Întrucât poetul era încă student în ultimul an, Barițiu îi obține dispensa de a intra în învățământ fără a-și fi terminat studiile. Astfel că în anul 1838 Mureșanu se stabilește la Brașov, ca institutor la școala română condusă de Barițiu. Peste doi ani, în 1840, trece ca profesor la gimnaziul românesc, în care calitate funcționează până în anul 1849. Paralel, el începe să colaboreze la gazetele lui Barițiu, cu poezii și articole. În acest timp are prilej să cunoască o seamă de poeți din Principate, pe Grigore Alexandrescu, Ion Heliade-Rădulescu, Cezar Bolliac, mai târziu pe Dimitrie Bolintineanu și Vasile Alecsandri, care obișnuiau să vină vara, cum ne informează Barițiu, la băi la Vâlcele, nu departe de Brașov. Acest contact cu poeți deja consacrați, va stimula începuturile literare ale bardului ardelean și va influența în mod vizibil creația sa poetică.

Poezia sa e din ce în ce mai combativă, mai legată de frământările sociale ale poporului. La 1848 e printre fruntașii revoluției. Cu acest prilej scrie *Răsunsetul*, care devine marșul revoluționarilor români din Transilvania. În 1849, după înfrângerea revoluției, poetul trece în Muntenia, împreună cu Barițiu. Aici e luat prizonier de armata țaristă și dus până în nordul Moldovei. La întoarcere, se stabilește ca funcționar la Sibiu : “concepist guvernial” și translator de limba română la Buletinul oficial al guvernului. Aici colaborează la ziarul local Telegraful român, cu poezii și cu un ciclu de articole, nesemnate, care urmăreau inițierea publicului cititor în diferite ramuri ale artei. Poetul suportă greu munca de conțopist. Activitatea poetică a lui Mureșanu nu este deosebit de extinsă, dar are, însă, toate caracteristicile liricii pașoptiste, alături de particularitățile imprimate de originea transilvăneană a autorului.

Poetul continuă să scrie poezii patriotice, cu caracter social protestatar. În ultimii ani ai vieții

* Muzeograf și director la Casa Mureșenilor din Brașov.

traduce „Noaptea lui Young”, precum și o bună parte a Analelor lui Tacit. Cu ani în urmă scrisese și o gramatică românească în limba germană. Manuscrisele acestor lucrări nepublicate nu s-au păstrat. La 1861 e pensionat, dar pensia dată de guvernul cezaro-crăiesc al Transilvaniei nu-i ajunge să-și întrețină familia. La 1862 își tipărește în volum poeziile. Volumul cuprindea cea mai mare parte a poeziilor originale publicate de autor în presă, precum și o parte din traduceri. Vânzarea cărții i-ar fi adus, pe lângă o reconfortare morală, o oarecare înviorare în bugetul familiei. Dar cărțile se vând greu. Iacob Mureșanu face apeluri insistente către publicul român, în *Gazeta Transilvaniei*, de a-l ajuta pe poetul aflat în mizerie și bolnav, cumpărându-i poeziile. Societatea “Astra” îi acordă lui Mureșanu un premiu de 50 de galbeni.

Peste un an, în noaptea de 11 spre 12 octombrie, poetul se stinge la Brașov, în sărăcie, „în urma unui morb nervos îndelungat”, cum se menționa în anunțul mortuar publicat în „Gazeta Transilvaniei”, lăsând în urmă un băiat, pe nume Gheorghe, elev în clasa a VII-a la gimnaziu, o fetiță de 11 luni, Eleonora, și pe soția sa Suzana. În mormântarea i-a fost cu pompă: a luat parte un numeros public, profesorii și tineretul școlar din oraș, care însoțeau sicriul cu torțe și decoruri.

Unele informații strecurate de contemporanii săi cu delicatețe, lasă totuși să se întrevadă adevăratele motive pentru care poetul a sfârșit prematur. George Barițiu în lucrarea sa monumentală dedicată istoriei Transilvaniei rememorează împrejurările în care a dispărut marele poet: „În acest an, 1861, împărțirăm pe Tacit între Munteanu și Andrei Mureșanu, care acum se află în disponibilitate, ca translator gubernial, și prea simțitor precum era el, căzuse într-o melancolie, din care noi ceilalți dorea să-l scoatem, dându-i ocaziune de a se ocupa cu ceva lucru folositor. A tradus și Andrei câte ceva din Tacit; într-aceea melancolia se prefăcuse în monomanie, cu care a și trecut din viață...”¹

Pentru a verifica documentele epocii am făcut apel la arhivele naționale, aflate la secția județeană Brașov, unde am aflat informații care converg în aceeași direcție a bolii nervoase, probabil o depresie accentuată, confirmată atât de arhivele bisericii ortodoxe românești, cât și de arhivele primăriei orașului.

Pentru început dăm citire textului românesc², care este totuși mai citibil:

„Protokollul mortzilor
Anul decesului: 1863
Luna: Oktombrie
Ziua: 14 [Atenție, stil vechi!]
Numele și polekra mortului: Andrei Mureschan, au murit atakat la minte si daramat de dambla
Anii mortului: 47.
Kesetorit: e
Numele Preotului: Thomas Vasile Paroch
Fost-au mortul grizsit sufleteste: este grijitu”

Textul german se află la Arhivele Statului Brașov, fond Primăria Brașov³, și are următorul text:

„Todten Beschau Protocoll vom Jahre 1863
pagina (dublă) 62.
Jahr, Monat und Tag: den 23. October
Postzahl 613
Haus Zahl: Stadt Nr. 228
Vor- und Zuname: Andrias Morosan
Alter: 47 Jahre
Religion: Unitarier
Stand: verheiratet
Beschäftigung: k.k.Statthalterey Concipist

¹ George Barițiu, *Istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urmă*, vol. III, ed. a II-a, Muzeul de Artă, Brașov, 1995, p. 189.

² SJAN Brasov, col. Registre parohiale si de stare civila, 1-98: Protocolul mortilor din Parohia Sf. Adormire-Cetate, 1847-1866.

³ Documentul ne-a fost tradus prin amabilitatea domnului Gernot Nussbächer.

Gestorben eines natürlichen Todes nach längerem Kranksein
Tag und Stunde des Todes: den 23-ten Abends
Tag und Stunde der Beschau: den 24-ten Nachmittags 2 Uhr
Tag und Stunde der Beerdigung: den 26-ten Nachmittag 4 Uhr
Name und Dauer der vorausgehenden Krankheit: an chronischem Hirnleiden 4 Wochen
Wurde ärztlich behandelt und von wem: Doctor Joseph v(on) Greissing
Anmerkung: Section gemacht Schakowsky

PROTOCOLUL DE VIZITAREA MOR ILOR DIN ANUL 1863
ANUL, LUNA  I ZIUA, LA 23 OCTOMBRIE [ATEN IE, STIL NOU]
NR. CURENT: 613
NR CASEI: CETATE NR. 228 [AZI STR. CASTELULUI 36 SAU 38. FOST PROPRIETAR SECĂREANU)]
PRENUME  I NUME. ANDREI MURE IANU
VĂRSTA 47 ANI
RELIGIE: UNITARIAN [ IC!, CORECT GRECO-UNIT, GRECO-CATOLIC]
STAREA CIVILĂ : CĂSĂTORIT
OCUPA IA. CONCIPIST LA LOCUMTENEN A CEZARO-CRĂIASCĂ
MORT DE MOARTE NATURALĂ DUPĂ O BOALĂ MAI LUNGĂ
ZIUA  I ORA MOR II LA 23 SEARA
ZIUA  I ORA VIZITĂRII: LA 24 DUPĂ MASĂ ORA 2 (14)
ZIUA  I ORA  NMORMĂNTĂRII: LA 26 DUPĂ MASĂ ORA 4 (16)
NUMELE  I DURATA BOLII ANTEMERGĂTOARE: SUFERIN  CEREBRALĂ CRONICĂ.
PATRU SĂPTĂMĂNI
DACĂ A FOST ÎNGRIJIT MEDICAL  I DE CĂTRE CINE: DOCTOR JOSEPH VON GREISSING
NOTĂ: AUTOPSIA EFECTUATĂ DE (CHIRURGUL) SCHAKOWSKY.”⁴

Iată ce consemna  i Ion Buza i, unul dintre cei mai mari biografi ai lui Andrei Mureșanu: „ n această vreme (1863 - n.n.) colind nd pădurile T mpei, murmur nd fr nturi din poeziile sale, poetul ne apare apropiat de imaginea făurită de Eminescu în c teva din postumele sale. Manifestările din ultima fază a bolii au cutremurătoare asemănări cu ale poetului ce l-a scl vit în Epigonii  i a fost obsedat de imaginea bardului transilvan:  i aruncă manuscrisele în foc, socote te ceasuri în  ir, combin nd cifre pe h rtie  i se consideră foarte bogat. Poetul, care a avut un pretimpuriu sentiment al mor ii, exprimat frecvent în coresponden a sa, se stinge din via ă la 11/23 octombrie 1863”.⁵

Mult mai interesant este însă ce s-a  nt mplat după dispari ia marelui poet român. O pleiadă întreagă de poe i români se apleacă asupra figurii marelui dispărut, duc nd astfel la apari ia mitului lui Andrei Mureșanu în cultura română.

Construirea mitului literar

Acest proces a început încă din timpul vie ii poetului, cu scrierile lui Iosif Vulcan, Iacob Mure ianu, Zaharia Antinescu, Iustin Popfiu,  i a continuat cu scrierile lui Lapedatu sau mult mai cunoscutul Mihai Eminescu.

Iosif Vulcan, *Către Andrei Mure an*, 1861

Poete al na iunii, poete-ncununate,
Tu m ng ierea noastră  i fala-n viitor;
Ce ne c nta i odată de sf nta libertate
De ce azi nu răsună acordul tău sonor?

⁴ Arhivele Statului Brașov, Fond Primăria Brașov, IV.T.63.

⁵ Ion Buza i, *Andrei Mureșanu*, Editura Eminescu, 1988, p. 59.

Ani mulți durară
În patimi ne-ncetat,
și lira ta cea, care
Cu totul a încetat...
Poete al națiunii apucă lira ta
Națiunea te așteaptă, ah! Cântă nu-nceta

Iacob Mureșianu, *La mormântul poetului laureat Andrei Mureșanu.*

Nici moartea, nici timpul din inimi nu te-a șterge
Că spiritu-ți vie-va, va crește în popor
Că faima lirei tale din guri în guri va merge
și numele-ți rămâne în veci nemuritor.

Zaharia Antinescu, *O lacrimă pe mormântul poetului Andrei Mureșanu*

... Căci cânturile tale vor fi de moștenire
La fiii vechei Rome din Dacia lui Traian,
și marșul învierii în ziua de mărire
Va fi mortale friguri ce-or prinde pe dușman.

Iustin Popfiu, *La moartea poetului Andrei Mureșanu*

Așa ai fost tu, brave! Trămis la națiune
Cu-o naltă chemare, cu-o sacră misiune,
Finindu-ți misiune cu fidelitate
Trecuși cu un cântec la eternitate.

Iosif Vulcan, *La mormântul lui Andrei Mureșanu, 1863*

Muriși, poete mare, dar spiritul tău rămâne
Etern în româtime, etern la ginta ta;
și până vor esite ici inime române,
Cu sântă pietate te-or binecuvânta.

I. Al. Lapedatu, *La Andrei Mureșanu, 1876*

Tu i-ai crezut, poete, viteji înflăcărați,
Născuți pentru mărire, virtuții devotați:
Dar vai, ce amăgire! Sunt numai lașitate
Meniți să poarte jugul, nedemni de libertate! (...)
O! Umbră neuitată de trei ori ești ferice!
Că nu mai vezi în juru-ți nălucele pitice
Pe care-n răs destinul în lume le-a trimis
O gintă s-amăgească cu farmecul d-un vis.
Mihai Eminescu, Mureșan. Tablou dramatic, 1869
Sunt eu!... Privesc trecutul, o marmură barbară,
Pe ea-I gravată aspru ursita-ne amară –
Și când văd viitorul cu norii roși de sânge
Atunci sufletu-mi geme și inima-mi se frânge.
Decis-ai, oare, Doamne, ca în etern să fie
Românu-n lanțuri crude... și searbăda sclavie
Să-nfingă ochii aspri... cu-al lacrimii tipar

Să brazde pe-a lui față decretul ei amar? (...)
Decât o viață moartă, un negru vis de jele,
Mai bine stinge, Doamne, viața ginții mele,
Decât ca soarta oarbă din chin în chin s-o poarte,
Mai bine-atingă-I fruntea suflarea mării moarte.

Cel care a consacrat cu adevărat mitul poetului, care este profetul semnelor vremii, a fost Mihai Eminescu, interesat să se raporteze și el la un mit fondator, care dacă nu exista, trebuia creat:

Epigonii, 1870

Mureșanu scutură lanțul cu-a lui voce ruginită,
Rumpe coarde de aramă cu o mână amorțită,
Cheamă piatra să învie ca și miticul poet,
Smulge munților durerea, brazilor destinul spune,
și bogat în sărăcia-I ca un astru el apune,
Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet.

Andrei Mureșanu, 1872

(...) Iar stejarul
Poporului meu tare ridică și azi în vânturi
Întunecata-I frunte și proaspăta lui frunză.
În lume văd popoare cumiți și fericite,
și mă întreb ce soarte să doresc la al meu?
și-un gând îmi vine aspru, adânc, fără de milă
și sfărâmător de lume. – Nu, Nu! N-aș vrea ca alte
Popoare să mai fie c-al meu, - nu merit ele
Să-I semene.

Mureșanu, 1876

Să nu zic despre mine ce despre om s-a zis
Că-I visul unei umbre și umbra unui vis!...
Bolnav în al meu suflet, cu inima bolnavă,
Eu scormonesc în mintea-mi a gândurilor lavă,
Închin a mea viață la scârbă și-ntristare
Și-mi târâi printre anii-mi nefasta arătare...
Prea bun pentru-a fi mare, prea mândru spre-a fi mic
Viața-mi, cum o duce tot omul de nimic,
Supus doar ca nealții la suferințe grele,
Unind cu ele știrea nimicniciei mele.

Dintre poeții post eminescieni, cel mai important dintre cei care s-a aplecat asupra subiectului Andrei Mureșanu a fost Ion Pillat, care în poemul său din anul 1922, Mureșanu, postula:

Atuncea Mureșanu ieși ca din pământ,
În ochi purta el singur a lor priviri ce ard
și graiul tuturor în glasul lui de bard:
Având drept bronz, toți munții, iar limbă neamul meu,
și-o singură credință în el și-n Dumnezeu,
Turnat-am cu-al meu suflet în al iubirii clocot
Să sune mântuirea Ardealului, un clopot.

În încheiere propunem atenției lectorilor noștri un posibil model al unui proces de mitizare al unui personaj istoric real, cu calități și defecte evidente, acestea din urmă trecute sub tăcere în timp pentru a putea impune comunității proprii un model, pe cât posibil imaculat de sacrificare și dăruire pentru un ideal, poetic sau național.

ANDREI MUREȘANU. MYTH AND REALITY IN THE ROMANIAN CULTURE

One of the most important mythical figure of romanian culture is Andrei Muresanu (1816-1863), the author of the lyrics of National Anthem, „Wake up, romanian!”, wrote in 1848.

Before his disparition, Muresanu was ill, affected by menthal issues. After the poet sudden death from 1863, the romanian poets started to write eulogistic poems, in honour of the deceased. This is the sign of the need in romanian culture for models, no matter how thin was the subject of the worship.